

Тошкент шаҳри, 27-28 сентябр 2019 йил

**Мақтаб психологлари ва
ҳамширалари билиши зарур бўлган
тиббий-психологик билим ва
кўникмалар**

Маъруза

Проф. ИБОДУЛЛАЕВ

Зарифбой Ражабович

Тошкент тиббиёт академияси, тиббий психолог

Ёритиладиган асосий муаммолар

1

- Ўқувчи-ёшларга нима ҳавф солмоқда?

2

- Тиббий психология асосларини билиш нақадар зарур?

3

- Мактаб ёшида қандай руҳий оғишлар кўп учрамоқда?

4

- Мактаб психологи ва ҳамшираси қандай илм ва кўникмага эга бўлишлари керак?

Муаммо ўта долзарб

- Бугунги глобаллашув даврида ўқувчи-ёшларимиз ижтимоий, айниқса дистанцион кўринишдаги ижтимоий таҳдидлар остида қолмоқда. Бундай таҳдидлар уларнинг руҳий камол топишига жиддий салбий таъсир кўрсатаётгани сир эмас. Педагог ва психологлар ўқувчи-ёшларни атрофда бўлаётган салбий таъсиротлардан асраши мумкин, бироқ уларни дистанцион кўринишдаги ижтимоий таҳдидлардан асраши анча мушкул бўлмоқда.

Кимга қийин?

Бугунги кунда энг катта масъулият мактаб психологлари зиммасига тушмоқда. Улар нафақат педагогик психология, балки социал ва тиббий психология асослари бўйича етарли даражада илм ва кўникмаларга эга бўлишлари лозим. Чунки вазият шуни тақозо этмоқда.

Яқин тарихга бир назар

“Тарбия биз учун
ё ҳаёт, ё мамот, ё
нажот, ё ҳалокат,
ё саодат, ё
фалокат
масаласидир”

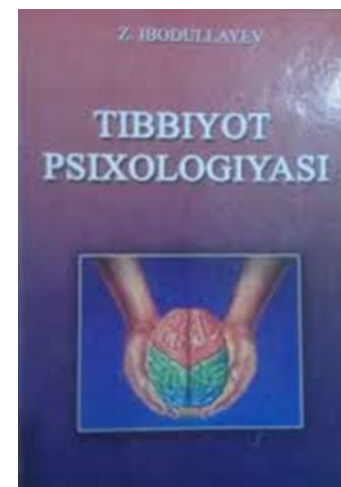
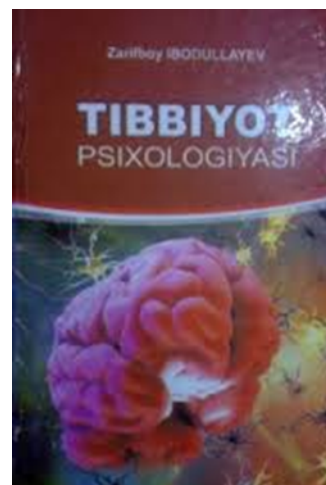
Абдулла Авлоний

**Абдулла Авлоний
(1878-1934)**

Тиббий психология асосларини билиш керак

- Мен тиббий психология асосларини билиш мактаб психологлари учун нақадар зарурлиги ва бунда айнан нималарга эътибор қаратиш зарурлиги ҳақида сўз юритмоқчи эдим. Нима учун тиббий психологияни билиш зарур. Маълумки, тиббий психология умумий психологиядан фарқли ўлароқ, бемор киши психологиясини ўрганади.

Мақтаб ёшидаги психологик оғишлар ва руҳий бузилишлар

1

- Гипердинамик синдром

2

- Болалар неврози

3

- Ўсмирлар депрессияси

4

- Агрессия ва психоз

5

- Ўсмирлар суициди

ГИПЕРДИНАМИК СИНДРОМ ШУ ҚАДАР КЎПМИ?

- Тиббий психолог-магистрлар билан 1000 дан ошиқ мактаб-ўқувчиларда ўтказган скрининг текширувларда деярли уларнинг 70 % га “ Гипердинамик синдром” ташхисини қўйдик. Бу жуда катта рақам! Асосан диққат ва ҳулқ-атвор бузилишлари билан намоён бўладиган ушбу касалликка тиббий психолог аралашмаса бўлмайди. Мана нима учун педагог ва мактаб психологи уринишлари кўзланган самарани бермаяпти?

ГИПЕРДИНАМИК СИНДРОМ

- Гипердинамик синдром – бу касаллик. Ҳалқаро тиббий таснифларда алоҳида рукнда кўрсатилган. Мактаб ёшидагиларда учрайдиган бу касалликни бутун дунёда тиббий (клиник) психологлар даволашади. Мен “Асаб ва руҳият” номли китобимда бу синдромни “Бебош бола синдроми” деб номлаганман.

БОЛАЛАР НЕВРОЗИ КЎПАЙГАН

- Аслида катталарда учрайдиган ушбу касаллик, болалар ва ўсмирлар орасида тобора авж олмоқда. Бизда неврозни ҳамон невропатологла даволаётган бўлса, ривожланган ҳориж давлатларида бу муаммо билан, асосан, тиббий (клиник) психологлар шуғулланишади.

БОЛАГА МЕҲР БЕРИНГ!

Изоҳга ҳожат йўқ!

Кейинги муаммо – бу ўсмирлар депрессияси!

Ёшлар депрессияси – жуда катта психосоциал муаммо! Депрессия оғир касаллик. Албатта бу касаллик ўсмирлар ўзини шахс деб ҳисоблаб бошлаганидан бошлаб ривожланиб боради. Унинг келиб чиқишига мактаб ва оиладаги носоғлом муҳит, яъни болага эътиборсиз ота-оналар сони ошиб бораётгани, ўқитувчининг ўз ўқувчисига нисбатан адолатсизлиги ва камситилиши, рағбатнинг йўқлиги, ўқувчиларнинг бой ва камбағалга табақаланиб бораётгани, катталар орасидаги ёлғоннинг авж олаётгани ва ҳк.

Ўсмирлар агрессияси

Агрессия – ўта оғир патологик ҳолат. Сабаби – юқорида кўрсатиб ўтилган омиллар! Ўсмирлик агрессияси ва психоз – бугунги кунда ўқувчи-ёшлар орасида авж олиб бораётган пичоқбозлик ва турли қотилликлар кўпайишига ундаги тажовузкорлик сабаб бўлмоқда. Мобил телефон туфайли укасини ўлдирди, ноутбук олиб қўйгани онани ўсмир юқори қаватдан ирғитиб юборди.

Ўсмирда психоз ўта ҳавфли!

Психоз белгилари:

- Аффектга тез-тез тушади;
- Доимо агрессив ҳолатда юради;
- Қасд қилишга, ўч олишга мойил бўлади;
- Бировга дарров тан жароҳати етказди ёки ўлдириб қўяди;
- Жуда эгоист бўлади, ўзини яхши кўради;
- Ака-укаси ва ота-онасига бешавқат бўлади.

Ўсмирлар орасида суицид

- 14-17 ёшда суицид сабабчиси – бу депрессия. Суицид муаммоси – бир қанча психолог мутахассислар биргаликда ечадиган муаммо. Битта касб эгаси уни бартараф эта олмайди. Суицид муаммосини ечишда ҳар кимнинг ўз вазифаси бор: педагог – яхши таълим-тарбияга урғу беради, психолог – характердаги психологик оғишларни бартараф этади, тиббий психолог депрессияни коррекция қилади, психиатр – агрессия ва психозни даволайди. Демак, ушбу муаммо – барчамизга тегишли!

Суицидни олдини оладиган 4 мўжиза!

Илм

Дунёни тўғри
англайди

Меҳнат

Ҳаёт қадрига
етади

Спорт

Руҳ ва танани
чиниктиради

Дин

Эътиқодли, садоқатли
ва диёнатли қилади

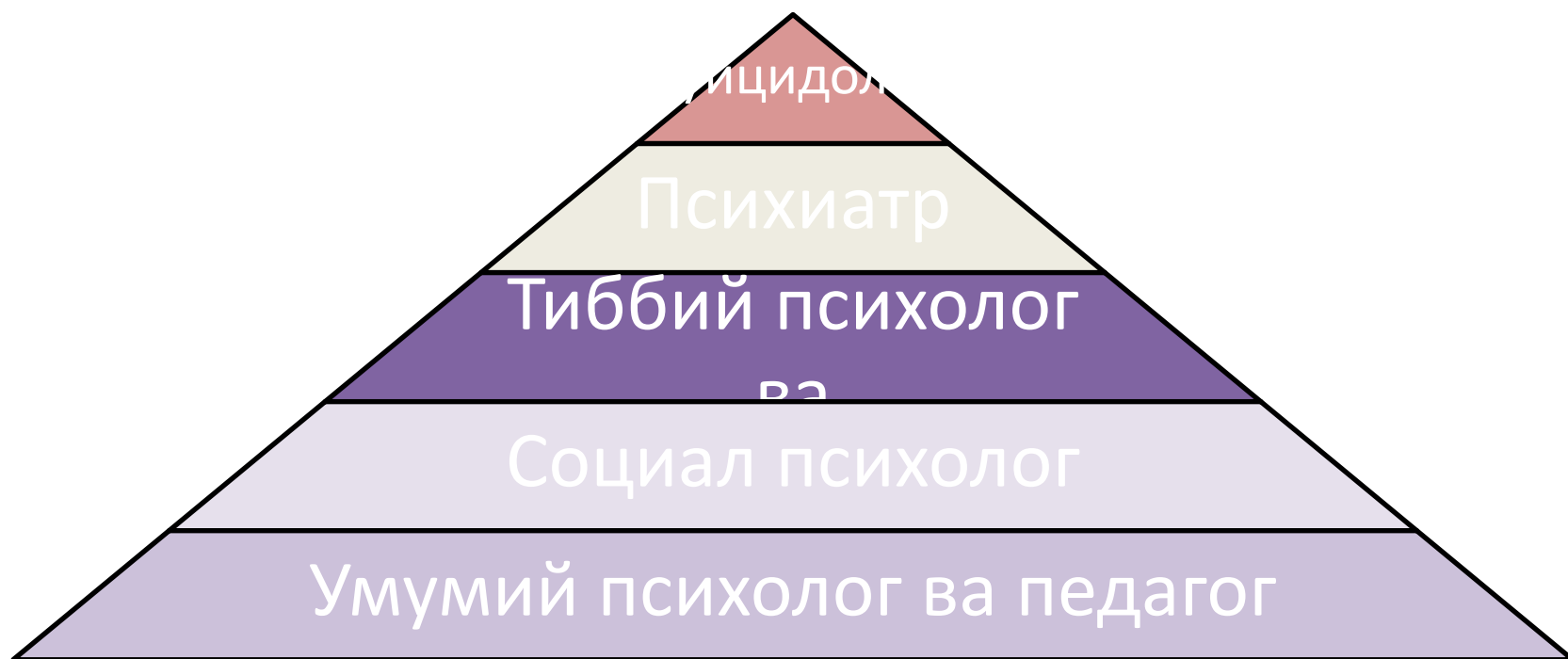
Ҳар бир ота-она, устоз
ва мураббий ҳамда
психологларнинг асосий
вазифалари манашулар.
Ушбу 4 қоидага илк
болалик давридан
бошлаб амал
қилишимиз керак!

Суициднинг 4 душмани

Суицид профилактикаси пирамидаси

Нима қилмоқ керак?
Муаммолар ечими нимада?

Мақтаб психологи ва тиббий ҳамширалар қуйидагиларни билиши керак:

- Гипердинамик синдром, болалар неврози, ўсмирлик агрессияси, депрессия ва психозларга олиб келувчи этиологик омиллардан ва ушбу касалликларнинг клиник белгиларидан воқиф бўлиш;
- Ушбу касалликларда қўлланиладиган психологик тестлардан воқиф бўлиши, уларни интерпретация қила олиши, тестлар ва бошқа тиббий текширувлар натижасига таяниб психологик соғлом ва носоғлом гуруҳларга ажратиш;
- Ўқувчиларнинг тиббий-психологик саломатлиги акс этган электрон база яратиш ва унинг мониторингини олиб бориш. Ушбу маълумотларнинг конфеденциаллигини таъминлаш.

МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИ ОРАСИДА ҲАВФЛИ ГУРУҲЛАРНИ АЖРАТИШ КЕРАК

- Ҳавф-хатар гуруҳи бўйича мактаб ўқувчиларини А (ҳавфсиз), В (ҳавфли), С (ўта ҳавфли) гуруҳларга ажратиш ва ҳар бир гуруҳ билан индивидуал ишлаш механизмини ишлаб чиқиш. Агрессия, психоз ва депрессия ҳамда суицидга мойил ўқувчилар аниқланганлар алоҳида рўйхатга олиниши ва улар билан ишлашни алоҳида молиялаштириш масаласини кўтариш;
- Ўқувчи ёшларнинг нафақат психологик, балки тиббий саломатлигини ҳам биргаликда сақлаш, профилактика ишларини кенг йўлга қўйиш, бу борада мусиқа ва спорт залларидан унумли фойдаланишни кенг йўлга қўйиш зарур.
- Қизларнинг тиббий-психологик саломатлиги бўйича алоҳида дастур ишлаб чиқиш, балоғат ёшига етган қизларнинг жинсий ва руҳий саломатлигига оид самарали психопрофилактик ва психогигиеник дастурлар яратиш ва бу борада грант лойиҳаларини ишлаб чиқиш лозим.

Юқори ташкилотлар нимага эътибор қаратиши керак?

Бу борада олиб борилаётган барча ишлар давлат томонидан етарли даражада маблағ билан таъминланиши керак, мактаб психологлари ва ҳамширалари маошларини кескин ошириш, уларни иш самарасига қараб рағбатлантириб туриш, мактаб психологи статусини кўтариш, уларни зарур адабиётлар ва методик кўрсатмалар билан таъминлаб туриш ҳам ўта долзарб муаммодир.

A photograph of a dirt road winding through a lush green field under a bright blue sky with scattered white clouds. The road is the central focus, leading the eye from the foreground into the distance. The field is vibrant green, and the sky is a clear, deep blue.

**ЭЪТИБОРИНГИЗ
УЧУН РАХЪМАТ!**